

Han dà alas a las «Alas» (da san.): Ignacio Pérez Prat, responsabel per la strategia digitala da la Lia Rumantscha, cun Angela Heldstab da l'Universitad da Turitg ed il secretari general da la Lia Rumantscha, Markus Solinger.

FOTO ANDREAS CADONAU

Sin «Alas» dad in idiom a l'auter

Il nov sistem da translatar «Alas» che la Lia Rumantscha metta da nov a disposiziun lubescha da sgular tranter tudestg, rumantsch grischun ed ils singuls idioms. «Alas» è in'impurtanta nova purschida sin la via a la digitalisaziun rumantscha. Ils 23 d'avrigl 2026 ha la Lia Rumantscha preschentà il nov program da translaziun stgaffi cun sustegn da l'Institut per linguistica computaziunala da l'Universitad da Turitg.

ANDREAS CADONAU/FMR

Ignacio Pérez Prat ha tschernì in text rumantsch ed ha copià quest text en il nov sistem da translaziun che ha retschavì il num «Alas». Il sistem haja num «Alas», «perquai ch'il sistem na lubescha betg sulet da translatar da tudestg en rumantsch u cuntrari, mabain era tranter las variantas rumantschas».

Il collavuratur da la Lia Rumantscha e responsabel per la strategia digitala ha preschentà la gievgia passada en la Chasa Rumantscha a Cuira a las medias il nov sistem da translaziun, stgaffi cun sustegn da l'Institut per la linguistica computaziunala da l'Universitad da Turitg. Cun in simpel clic vi da ses laptop ha Ignacio Pérez Prat midà il text mintgamai en ina varianta valladra, surmirana, sutsilvana, sursilvana u era en puter u rumantsch grischun e tudestg.

Sulet l'uman è meglier

Ignacio Pérez Prat ha ditg che la nova maschina da translatar lavuria meglier che auters systems da translatar per rumantsch enconuschents fin ussa. «Sulet ils umans translate-schan per il mument anc meglier che «Alas.»» Cun ils umans ha Ignacio Pérez Prat manegia las collavuraturas dal post da translaziun da la Lia Rumantscha che han testà il nov sistem. Uschia ch'i dovra anc l'uman che controllascha il text translata da la maschina.

Angela Heldstab da l'Institut per linguistica computaziunala da l'Universitad da Turitg ha discurre in la Chasa Rumantscha da lavur da pionier. «La basa per crear in sistem da translatur digital èn las datas che stattan a disposiziun.» La basa da datas da las minoritads n'è betg da cumparegliar cun las datas da grondas cuminanzeas linguisticas. «Entaifer la Rumantschia cun lur cuminanzeas idiomáticas è la basa da datas anc pli stretga.» Quai è er il motiv che «Alas» ha la pli gronda fadia da translatur sutsilvan. «Tar il sutsilvan è la basa linguistica ch'è stada a disposiziun anc pli

Alas: translaziun automatica rumantscha

Source language: Sursilvan Target language: Vallader

«Sunter 34 bials ed intensivs onns cun bien success essan nus sedecidi da serrar nies menaschi per ir novas vias.» Quei han Toni e Renata Goldmann scret il gliendisdis en ina circulara alla clientella che la pasternaria furnescha cun ses products. «Cun in egl riend ed in larmond serrein nus l'escha ils 24 d'october 2026», scrivan els. Entochen il davos di s'engaschien els cun tutta forza e plascher per la clientella. Entochen lu sperien els era d'astgar survir vinavon la clientella cun lur products. Serraus vegn era il caffè.

Translate

Davo 34 bels ed intensivs ons cun bun success vaina decis da serrar nos affar per ir novas vias. Quai han Toni e Renata Goldmann scrit in lündeschi in una circulara a la clientella cha la furnaria furnischa cun seis prodots. Cun ün ögl riant ed ün larmant serrain nus la porta als 24 october 2026, scrivan els. Fin l'ultim di s'ingaschan els cun tuotta forza e plaschair pella clientella. Fin là speran els da pudair servir inavant a la clientella cun lur prodots. Serrà vain eir il caffè.

«Alas» porscha era translaziuns automaticas tranter ils tschintg differents idioms e rumantsch grischun.

FOTO MAD/LIA RUMANTSCHA

stretga che tar ils ulteriurs idioms», ha Angela Heldstab fatg a savair. Per stgaffir translaziuns da referenza e per testar emprims prototips han 27 personas da differentas professiuns che lavuran mintga di cun la lingua prestà 1200 uras da lavur.

Datas da pliras instituziuns

«Il nov sistem da translaziun è vegnì realisà da Rumantschas e Rumantschs e duai star a disposiziun a Rumantschas e Rumantschs», ha declarà Ignacio Pérez Prat. El ha menziunà las diversas instituziuns che han mess a disposiziun datas sco Radiotelevisiun Svizra Rumantscha, la Fundaziun Medias Rumantschas, il Dicziunari Rumantsch Grischun, la Scuola auta da pedagogia, las vischnancas grischunas rumantschas ed autras. Perquai ch'il nov sistem da translaziun è ina resursa averta, na sa ella era betg sa sviluppar vinavant cun las datas da las utilisadras e dals utilisaders. Ignacio Pérez Prat ha dentant fatg attent che la veglia da sviluppar saja tuttina avant maun, proximamain per exempel cun introducir en «Alas» las correcturas ortograficas.

Sclerir ils basegns

Present a la preschentaziun dad «Alas» è era stà il secretari general da la Lia Rumantscha, Markus Solinger. El ha fatg attent che la Lia haja survegnì dal chantun Grischun l'incumbensa dad unir ils basegns digitals da la Rumantschia: «Alas» è il fritg da quella lavur.» Tenor il secretari general hajan ins dà gronda fadia da sclerir l'emprim ils basegns digitals da la Rumantschia avant che realisar il project. Per elavurar la strategia ha la Lia Rumantscha era survegnì daners dal Chantun. «La nova maschina da translatur è per gronda part vegnida finanziada dal Patrimoni da cultura dad RTR», ha Markus Solinger fatg a savair.

Il sistem ha era leventà l'interess dad autras minoritads linguisticas en l'Europa, sco quai ch'il secretari general ha ditg avant prest in'emna a Cuira: «Minoritads che han a disposiziun in bun tant dapli daners per chaminar la via digitala che la Lia Rumantscha.» Ed il num «Alas» per il sistem nov da translatur vegn medemamain ord Chasa Rumantscha. El è vegnì introduci sin ina proposta dad Angela Schmed, ina da las translaturas da la Lia Rumantscha.